

БАНДУРИНА Катерина

Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія

<https://orcid.org/0000-0002-5684-7433>e-mail: katyabandurina79@gmail.com**ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ В ОРГАНІЗАЦІЮ ЖИТЛОВОГО ПРОСТОРУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ**

У статті розглядається питання необхідності впровадження принципів універсального дизайну в організацію житлового простору осіб з інвалідністю. Конвенція ООН про права людей з інвалідністю визначає необхідність забезпечення особам з інвалідністю доступності фізичного, соціального, економічного та культурного оточення, охорони здоров'я та освіти, а також інформації та зв'язку, що може сприяти створенню для них можливості повною мірою користуватися всіма правами людини та основоположними свободами. Держава має створити для людей з інвалідністю можливість вести незалежний та повноцінний спосіб життя, тобто взяти конкретних заходів для усунення будь-яких перешкод, що утруднюють або унеможливають доступ до споруд, транспорту, а також до інших об'єктів і послуг (школи, житлові будинки, медичні установи, аптеки, магазини та робочі місця) для людей з інвалідністю.

Простими методами можна вирішити багато проблем не тільки в районах міст, що знову забудовуються, але і при реконструкції або модернізації житлової забудови та її окремих об'єктів. Ідеї розробляються на основі передових зарубіжних та вітчизняних стандартів, пропозицій та побажань багатьох людей з інвалідністю.

***Ключові слова:** універсальний дизайн, особа з інвалідністю, доступність, крісло колісне, якість життя, інтеграція, суспільство.*

<http://doi.org/10.31891/pcs.2023.4.3>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Людина з інвалідністю, як соціальне явище притаманна кожній державі. Це особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності, викликає в особи потребу в соціальній допомозі і посиленому соціальному захисті, а також виконання з боку держави відповідних заходів для забезпечення її законодавчо-визначених прав.

Згідно із Конвенцією про права людей з інвалідністю, інвалідність виникає внаслідок зіткнення з перешкодами, які ускладнюють пересування, орієнтування на місцевості й комунікацію [1, 2].

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Сьогодні в Україні більше 2,8 млн. людей мають статус особи з інвалідністю. З кожним роком їх кількість невпинно зростає. Звичайно, людина з інвалідністю отримують від держави фінансову, медикаментозну підтримку, пільгове забезпечення, але всього

цього в більшій мірі не достатньо для нормального існування в суспільстві, забезпечення повноцінного життя та можливості реалізації своїх прав і свобод [3].

Інтеграція осіб з інвалідністю у суспільстві дуже важлива. Цей процес відновлення зруйнованих відносин повинен забезпечувати залученість в основні сфери життєдіяльності: працю, відпочинок і побут.

Програми житлово-цивільного будівництва, плани розвитку житлової забудови міст і сіл розраховані в основному на середньостатистичну людину. У них майже не приділяється місця для великого числа повноправних громадян, які в силу різних обставин не мають змоги самотійно пересуватися (без спеціальних засобів або сторонньої допомоги).

Проблема соціально-побутової адаптації до умов життя в суспільстві є однією з найважливіших моментів загальної інтеграційної проблеми. Останнім часом це питання набуває додаткової важливості і гостроти у зв'язку з великими змінами та особливими підходами. Незважаючи на це, процес адаптації цієї категорії громадян до основ життєдіяльності суспільства знаходиться в процесі вивчення, а саме він вирішальним чином визначає всю

ефективність тих корекційних заходів, які вживають фахівці, що працюють з маломобільними групами населення [1]. Серед соціально-побутових проблем, окрім обмеження функцій самообслуговування, виділяють обмеження здійснення соціальної ролі, яка була до набутої інвалідності (в родині, соціальних контактів, обмеження можливості працювати).

Простими способами можна вирішити багато проблем не тільки в знову забудованих районах міст, а й при реконструкції або модернізації житлової забудови і окремих її об'єктів, користуючись передовими зарубіжними і вітчизняними зразками, пропозиціями і побажаннями багатьох людей з інвалідністю, універсальними прийомами і рішеннями, які сприяють реабілітації, самостійному пересуванню, роботі, навчанню, спортивним заняттям [3].

Універсальний дизайн або «дизайн для всіх» – концепція, що передбачає проектування продукції та середовища таким чином, щоб ними могли користуватися найбільш широке коло людей. Універсальний дизайн набуває все більшої актуальності у світі, особливо в умовах зростаючого числа літніх людей у багатьох країнах [4]. Отже, дизайн вулиць, будинків, парків, предметів, одягу, речей, послуг має бути зручним для всіх, незважаючи на вік, вагу, фізичні обмеження, особливості сприйняття тощо.

В Україні лише 4% усіх споруд є архітектурно доступними. Серед них є декілька об'єктів, які враховують всі принципи Універсального Дизайну [3].

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Для того, щоб люди з інвалідністю мали рівні права і могли повноцінно брати участь у суспільстві, дуже важливо мати доступне фізичне середовище для тих, хто має знижену справність та користується допоміжними засобами [5]. Люди з інвалідністю в цілому світі стикаються з багатьма перешкодами, які обмежують їх повсякденну участь в житті суспільства. Проте фізичних бар'єрів можна уникнути, витрачаючи незначні кошти ще на етапі планування. Багато змін можна внести в існуюче середовище з мінімальними витратами.

Універсальний дизайн розрахований на переважну більшість людей, а також на широкий спектр людей з інвалідністю таких як вади зору, слуху, сприймання, руху, а також психоемоційні та інтелектуальні особливості. Універсальний дизайн звертається до проблем доступності і пропонує перетворити всі елементи середовища в доступні. Це може бути досягнуто через детальне планування на всіх етапах проектування.

Універсальний дизайн потребує детального розгляду можливостей людини протягом життя. Створення універсального середовища для всіх – це створення безпечного і зручного, комфортного середовища для всіх осіб [1, 4].

Планомірне вирішення проблеми інтеграції маломобільного населення у суспільство має проходити у декілька етапів. Це адаптація помешкань, об'єктів соціальної культури (кінотеатри, магазини, поліклініки), об'єктів освіти, зовнішнього середовища, тобто вулиць, пішохідних переходів тощо. Це однаковою мірою стосується як будівництва нових об'єктів, так і адаптації вже існуючих [5, 7, 8].

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Обґрунтувати впровадження принципів Універсального Дизайну в організацію житлового простору осіб з інвалідністю для покращення якості життя.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На початку констатувального експерименту було складено опитувальник адаптації житлових приміщень та розіслано на електронну адресу 10 особам з інвалідністю (з них 70 % складають чоловіки, інші 30% складають жінки), які користуються кріслом колісним (з ураженням хребта на грудному та шийному рівні) та погодилися приймати участь в дослідженні.

Кожна відповідь певного розділу свідчила про наявність бар'єрів, яка спостерігається у їхньому житті. Серед кількості опитуваних є ті, які мешкають в квартирі та в будинку поза межами міста. Це дало нам можливість отримати більше

інформації з адаптації в побутових справах (прання, приготування їжі, прибирання, бути в ролі помічника для членів родини), самостійне здолаття перешкод всередині та на прилеглій території будинку (якість пандусів, ширина ліфтів, зручність відчиняти / зачиняти двері, високі пороги, виступаючі бордюри).

Серед опитаних 80% не мають складнощів під час самообслуговування, побутових справ, наприклад, діставати речі з верхніх полиць та зробили зміни у своїй оселі. Інші 20% мають незручності у побутових справах.

Стосовно участі в суспільному житті 70% учасників відвідують громадські заклади (кафе, магазини, зони парку та відпочинку, театри/кінотеатри) і 30%, які за власних причин відповіли негативно.

На сьогоднішній день подолання перешкод для маломобільних осіб одна з найважливіших вмінь пересування за межами власної оселі. Необхідно володіти візком, щоб дістатись до бажаного місця за межами оселі. 70% осіб в змозі справитись з перешкодами, а 30% потрібна стороння допомога.

Так само, 70% опитаних управляють самостійно автомобілем, займаються спортом.

В рамках дослідження було проведено неофіційний аудит доступності [5]. Запорізької обласної клінічної лікарні. Аудит відбувався зовні та всередині приміщення відділення фізичної терапії.

Першим показником, який оцінювався був вхід до лікарні. Аналізуючи вхід ми можемо свідчити, що відсутні контрастні та тактильні покриття, вказівники, якими позначається вхід у приміщення. Зважаючи на те, що на лікуванні та реабілітації у Запорізькій обласній клінічній лікарні перебувають різні групи пацієнтів, це створює труднощі для безпечного і самостійного входу та виходу на прилеглу територію.

Майданчик перед входом: сходи захищені від атмосферних опадів, але за складних атмосферних умов (сильні пориви вітру) і при довготривалих опадах (сильний дощ, сніг) майданчик перед входом, пандус і сходи стають слизькими. Відповідно зростає небезпека травматизму і нещасних випадків.

Місця для маневрування на початку пандуса цілком достатньо. Можливість орієнтуватися в будівлях та об'єктах

загального користування для багатьох людей залежить від візуального дизайну цих споруд, а саме, від контрастності, освітленості, вибору кольорів і постійного використання візуальних допоміжних засобів. Візуальне структурування ситуацій за допомогою професійного та систематичного використання контрастів, інформаційних систем та освітлення має велике значення для просторового орієнтування людей.

Далі результат оцінки пандуса на вході в лікарню. Пандус частково захищено від атмосферних опадів. Наявність площадки нагорі пандуса біля узбіччя дасть можливість людині в інвалідному візку змінити напрямок руху після підйому по пандусу. Нахил пандуса становить більше норми, коли максимальний нахил спуску повинен становити 8% (1:12) при фронтальному наближенні. Максимальний кут нахилу на сторонах пандуса які розширюються, також не повинен перевищувати 8%. Ширина внутрішнього полотна пандуса відповідає стандарту (120 см). З одного боку пандуса є бортик, який не відповідає будівельним нормам та порушує безпечне користування ним. Розташування пандуса не відповідає нормам, тому що біля узбіч вони не повинні виступати на проїжджу частину, перегороджуючи рух транспорту. Пандус зроблено з жорстких та слизьких матеріалів. Посеред асфальтного покриття лежить прорезинена накладка, з невеликими перешкодами, що збільшує рівень травматизму. Збільшення нахилу спуску між пандусом і тротуаром має бути поступовим, щоб передні колеса інвалідної коляски не зачепилися, і людина у візку не перекинулася. Край пандуса повинен зістикуватися з дорогою, тому що навіть незначна різниця між поверхнями в 5 мм може становити небезпеку для людини в інвалідному візку.

Збільшення нахилу спуску між пандусом і тротуаром має бути поступовим, щоб передні колеса інвалідної коляски не зачепилися, і людина у візку не перекинулася. Край пандуса повинен зістикуватися з дорогою, тому що навіть незначна різниця між поверхнями в 5 мм може становити небезпеку для людини в інвалідному візку.

В ході аудиту проводилась оцінка всередині приміщення. Ми побачили задовільну ширину коридору розміром 1,50 м, що дозволяє вільно переміщатися одночасно

двом людям в інвалідних візках або зробити поворот на 180° в одній колясці.

Предметів інтер'єру, що створюють труднощі у пересуванні не має, покриття жорстке та рівне. Перила закріплені з обох сторін. Перешкод, такі як питні фонтанчики, зони відпочинку, крісла, або інші меблі не має. Однак, на вході до відділення фізичної терапії присутні пороги. Це приносить певний рівень складнощів долати перешкоду для осіб з інвалідністю на візку та збільшує ризик травматизму.

Наступним була оцінка доступності санвузла, який поєднував туалет та душеву кабінку. Розмір приміщення для туалету дає можливість для маневрування кріслом-візком лише біля унітазу та душевої кабінки. Сидіння унітазу стійке, легко підіймається і опускається, легко чиститься та змивається водою. Але відсутні кутовий та відкидний поручні. Душова кабінка взагалі не відповідає жодним нормам доступності для людини на візку. Двері відчиняються назовні як і мають бути. Ширина дверей дозволяє потрапити у туалет використовуючи крісло-візок. Немає у наявності горизонтальної ручки для закривання дверей із внутрішньої сторони.

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Було проаналізовано соціально-побутові проблеми осіб з інвалідністю, які порушують їх повноцінне життя. Де б не жили люди з

інвалідністю, в місті чи селі, вони мають безліч перешкод для реалізації своїх прав. Це можуть бути фізичні бар'єри, брак інформації у доступних форматах, відсутність доступних транспортних послуг, тощо. Існуючі специфічні бар'єри можуть суттєво впливати на реалізацію та забезпечення численних прав людини. Так, відсутність доступного транспорту може перешкодити людям з інвалідністю добиратися до місць роботи або навчання, користуватися закладами охорони здоров'я та реабілітації, культури, спорту. Відсутність доступної інформації про політичні процеси не тільки обмежує можливості на реалізацію їх права брати участь у політичному і суспільному житті, але також унеможливорює свідомий вибір щодо питань, які стосуються інших прав людини.

Першим кроком на шляху до усунення структурних бар'єрів для осіб на візку, є оцінка життєвого простору на місці. Це означає, що потреби цієї людини точно визначені, оцінена наявна будівельна структура, і обговорюються первинні пропозиції по пристосуванню. Зазвичай ці обговорення проходять разом з консультантом, його сім'єю, можливо, представниками управління житлового будівництва, професійним терапевтом, а також фахівцями з архітектури і консультацій з допоміжним обладнанням.

Сприяння впровадженню принципів універсального дизайну в організацію житлового простору осіб з інвалідністю.

Література

1. Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. Доступність та універсальний дизайн : навч.-метод. посіб. Київ, 2013. 128 с.
2. Альбом технічних рішень обладнання елементами безперешкодного доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлово-комунального призначення. Київ, 2011. 356 с.
3. Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Бузов С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. Людина з інвалідністю та суспільство : навч.-метод. посіб. Київ, 2012. 216 с.
4. Бурий А., Разік В., Микитишин А., Васюта М., Грибальський Я. Аналіз забезпечення рівного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до правосуддя : аналіт. звіт. Львів, 2013. 89 с.
5. Бармашина Л. М. Формування середовища життєдіяльності для маломобільних груп населення. Київ. 2000. 89 с.
6. Складенко Ю. В. Створення середовища життєдіяльності для інвалідів – це перехід до більш високого рівня комфорту для всіх людей : зб. наук. пр. / за ред. Ольги Дорошенко. *Архітектура*. Львів, 2004. № 505. С. 306–309.
7. Універсальний дизайн. Безбар'єрна Україна. URL: <http://netbaryerov.org.ua/2013-04-12-09-27-32>.
8. Метко Ю. Універсальний дизайн та архітектурна доступність навколишнього середовища до потреб неповносправних. *Молода спортивна наука України*. Львів. 2015. Т.3. С. 110-114.

References:

1. Azin V. O., Bajda L. Yu., Gribalskij Ya. V., Krasuyukova-Enns O. V. Availability and universal design: navch.-metod. posib. Kiyiv. 2013. 128 s.

2. An album of technical decisions of equipment of unimpeded access of people elements is with limit physical possibilities to the objects of the house communal setting. Kiyiv, 2011. 356 s.
3. Bajda Ji. Yu., Krasnyukova-Enns O. V., Burov S. Yu., Azin V. O., Gribalskij Ya. V., Najda Yu. M. People with disability and society: navch.-metod. posib. Kiyiv, 2012. 216 s.
4. A. Buryi, V. Razik, A. Mykytyshyn, M. Vasiuta, Ya. Hrybalskyi. Analiz zabezpechennia rivnogo dostupu osib z obmezhenymy fizychnymy mozhyvostiamy do pravosuddia : analit. zvit. Lviv, 2013. 89 s.
5. Barmashyna L. M. Formuvannia seredovyshcha zhyttiedialnosti dlia malo mobilnykh hrup naseleennia. Kiyiv. 2000. 89 s.
6. Skliarenko Yu. V. Stvorennia seredovyshcha zhyttiedialnosti dlia invalidiv – tse perekhid do bilsh vysokoho rivnia komfortu dlia vsikh liudei. *Arkhitektura* : zb. nauk. pr. / za red. Olhy Doroshenko. Lviv. 2004. № 505. S. 306–309.
7. Universalnyi dyzain. Bezbarierna Ukraina. URL: <http://netbaryerov.org.ua/2013-04-12-09-27-32>.
8. Metko Yu. Universalnyi dyzain ta arkhitekturna dostupnist navkolysnogo seredovyshcha do potreb nepovnospravnykh. *Moloda sportyva nauka ukrainy*. 2015. T.3. S. 110-114.

Abstract
BANDURINA Kateryna

INTRODUCTION OF PRINCIPLES OF UNIVERSAL DESIGN IN ORGANIZATION OF HOUSING SPACE OF PEOPLE WITH DISABILITY

In the article the question of necessity of introduction of principles of universal design is examined in organization of housing space of persons with disability. Convention of the UN about rights for people with disability determines the necessity of providing to the persons with disability of availability of physical, social, economic and cultural surroundings, health protection and education, and also to information and connection that can assist creation for them possibilities to a full degree to use all human rights and fundamental freedoms. The state must create for people with disability possibility to conduct the independent and valuable way of life, id est to accept certain measures for the removal of any obstacles, that bother or do impossible access to building, transport, and also to other objects and services (schools, dwelling-houses, medical establishments, pharmacies, shops and workplaces) for people with disability.

The people with disability need specific care, and they need a special architectural and spatial environment to lead a normal life. This is especially relevant for disabled people with musculoskeletal disorders functions, because when designing any environment for them, next to the specifics lifestyle, it is necessary to take into account the dimensions of wheelchairs and other devices used by disabled people for movement.

It is possible to work out simple methods many problems not only in the again built-up districts of cities but also at a reconstruction or modernization of housing building and her separate objects. Ideas are worked out on the basis of front-rank foreign and home standards, suggestions and wishes of many people with disability. First of all it behaves to the ramp at entrances to building and transitions through the traffic way of streets. Ramp it is recommended to set, as a rule in addition to a stair and to accompany them. In those cases, when it maybe, folding or removable ramp used as frames from strong materials with directing channels for wheels.

Keywords: *universal design, man with disability, availability, wheels, quality of life, integration, society.*

Стаття надійшла до редакції 04.10.2023 р.

Бібліографічний опис статті:

БАНДУРИНА , К. . (2023). ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ В ОРГАНІЗАЦІЮ ЖИТЛОВОГО ПРОСТОРУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, (4), 26–30. <https://doi.org/10.31891/pcs.2023.4.3>

BANDURINA K. . (2023). INTRODUCTION OF PRINCIPLES OF UNIVERSAL DESIGN IN ORGANIZATION OF HOUSING SPACE OF PEOPLE WITH DISABILITY. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, (4), 26–30. <https://doi.org/10.31891/pcs.2023.4.3>